

Казус на традиции и обичаи - България и Турция

Между обичаите и традициите на България и Турция има много общи черти. Разбира се, характерологичните вярвания на двата народа имат своите съществени особености, но приликите са видни. Те са на базата на множество документиранни елементи.

Изследването не претендира за пълнота, тъй като подобна пълнота би била практически невъзможна. На базата на подбрани празници, традиции и обичаи то търси приликите и ги отразява и като корелационен анализ.

Има много сходни елементи по отношение на сватбените обичаи в България и Турция. В Корана е посочено, че бракът е строго регламентиран съюз между мъжа и жената. Той е свещен съюз за цял живот, който обаче не е религиозна церемония.

При мюсюлманите е изключително важна ролята на родителите, които имат инициативата по отношение уговарянето и реализирането на сватбения обичай. Типично за този обичай е, че има дълга последователност от строги елементи, които гарантират успешната сватба. Бащата на момчето е този, който има отговорността да подбере булка на сина си. За направата на избора влияят много фактори. Той обикаля по сватбите в своето село и по другите села, за да види девойките.

Често бащата се ръководи от определени препоръки за това коя девойка е подходяща. Когато се увери с очите си, че дадената препоръка съвпада с неговото впечатление, той изпраща пратеник, гледач. Гледачът има ясно поставени цели и регламентиран статут. Като посредник в тези деликатни отношения той трябва да разбере дали родителите са склонни да я дадат. Ако те кажат: „Ако е рекъл Аллах, може и да стане“, казаното се тълкува като възможност за постигане на желания резултат.

Ако бащата на младоженеца е този, който прави първата стъпка, то в тази ритуалност се включва и майката. Тя отива в дома на момичето, придружавана от свои близки жени, най-често сестри и зълви. Очакват момичето да им поднесе кафе или вода с идеята да могат да го видят. Когато остават доволни от видяното, те казват слова,

които биват казани безчет брой пъти преди това: С „Аллаховата заповед и с повелята на Пророка искаме дъщеря ви за нашия син“. Казват името на дъщерята им и на своя син.

Ако бащата на момичето решава този брак да се осъществи, той дава своята благословия. Ако не харесва момчето и семейството му, казва, че момичето е още малко, че няма дъщеря за омъжване или други изрази, които трябва по категоричен начин да покажат на гостите, че не са желани и няма смисъл да полагат повече усилия. Но ако бащата се съгласява, момичето е уговорено, тоест обещано.

Онова, което идва после, е отново свързано със следването на традицията - бащата на момичето иска цена на дъщеря си. Цената има по-скоро символно значение - трябва да се дадат много килограми памук за юрганите и дюшеците, платове. Всичко дадено ще се използва за чеиза на девойката. Тя се труди усърдно над чеиза си в периода между годежа и сватбата. Трябва да го направи колкото може по-хубав, за да видят уменията ѝ.

Сватбата не се прави между два байрама. За това време е отредена есента, в четвъртък и неделя, след прибиране на реколтата.

В дома на младоженеца започват да мислят за покани. Изпращат на роднините пакетче къна или ръжено кафе и свещ, канят ги на сватбата. Пригответенията текат в дома на младоженката - замазват къщата, подготвят се за направата на пилаф, приготвят дрехите за сватбата, отделят животните, които ще колят на сватбата.

В навечерието на сватбата у момичето се прави къна геджеси, а у момчето – даул чалдърмак. Това се случва във вторник или сряда. На това тържество момичето се прощава с близките и приятелките си. Там са само невести и девойки, в най-красивите си дрехи. Първата вечер майката на момичето дава къната, а втората вечер - майката на момчето.

Ясно регламентираният, макар и неписан алгоритъм, продължава с танци от страна на поканените, но гостеницата няма право да играе. Тя стои пред тях и ги гледа. Поставят запалена свещ в средата на съд и в него омесват къната. Завиват пръстите и дланите с тютюнев лист, а после ги бинтоват. Песните са тъжни, защото девойката вече се прощава символно с миналото. Всички плачат, къносват ръцете си.

Във вторник или в сряда в дома на момчето се прави ергенска вечер. Свилят музиканти, палят се огньове, играят кючек. Сутринта към пет и половина отиват на молитва.

Младоженецът трябва да бъде избръснат в деня на сватбата, докато бие тъпан. В деня на сватбата булката се къпе, косата ѝ се къносва, сплита се на плитки. Колкото повече плитки станат, толкова по-дълго ще живее. А после се разплитат. Предните се режат, защото се прощава с моминството.

Функциите на всеки по време на сватбения обред са ясно регламентирани. Специална жена украсява и облича булката. На главата се поставя червен чумбер, венче с цветя. Лицето се украсява с пайети. На челото се слага малка златна паричка. Идеята е да се акцентира на красотата на булката. Нейните приятелки също са облечени с най-хубавите си дрехи, защото те са бъдещи невести. Оглеждат ги за снахи.

За да се покаже колко работлива е булката, нейният чеиз се простира в една стая в дома. Жените от цялото селище идват, за да го видят. Сватбарите от селото на момъка тръгват към дома на булката. Най-напред язди мъж, който носи байрак. След него язди младоженецът. Той е на най-хубавия кон, с който после ще бъде върната булката в неговия дом.

Когато пристигат пред дома на булката, младоженецът, за да влезе при нея, трябва да напълни лявата ѝ обувка с пари. Според приятелките ѝ обувката хлопа и трябва да се пъхне нещо в нея. С такава широка обувка булката не може да излезе от дома си. Той пълни пари до момента, в който те се приемат за достатъчно и чак тогава бива пуснат при нея.

Свекървата ръси по двора дребни пари и бонбони, ориз - за плодородие и сладък живот. Когато младоженецът влиза при девойката, идва ходжата, който извършва бракосъчетанието в присъствието на двама свидетели съгласно ислямските закони.

Бащата на младоженеца трябва да откупи чеиза. Той започва да се пазари с бащата на булката. Когато чеизът е откупен, свекърът хваща за ръка булката, повежда я по бяло платно и после я довежда до украсения кон. Тя се качва на него и тръгват.

Важно е да се подчертае и обредността в самото пътуване. Булката се качва на коня с лице към опашката, гледайки в посока на дома си. Идеята е тя да не може да види посоката, в която отиват, за да не може да се върне. Тоест видно е, че тя трябва да

направи всичко по силите си, за да стане неотменна част от новия дом. Подобно пътуване показва и друго - пътят към нейния дом е невъзможен. Тя вече е част от ново семейство и тук може да се върне само в качеството си на гостенка.

Майката хвърля върху дъщеря си жито, захар и бонбони, за да е сладък животът ѝ в новия дом. Събралите се хора от нейна страна ѝ дават пари ѝ я изпращат с пожелание всяка дадена пара да се умножи по хиляда. Накрая на селото на младоженеца чакат деца. Когато групата приближи, те, бягайки, отиват в дома, за да кажат, че сватбарите идват.

Тук вече роля има свекървата като стопанка на дома. Тя оказва уважение на невестата, посреща я първа. Булката слиза, целува я през булото, целува ръка и на свекъра. Свекървата хвърля монети, жито, ориз и бонбони. После дават на булката два хляба, менче с вода, намазват пръстите ѝ с масло, за да намаже горния край на вратата.

Ритуал е и захранването на булката в новия дом. Свекървата сдъква три залька и ги дава на булката, за да се чувства приобщена и да знае, че вече е част от този дом. Когато тя е заведена в стаята, ѝ дават мъжко дете, което търкува на леглото няколко пъти.

После по-старият брат въвежда младоженеца и го оставя насаме с невестата. Когато в семейството няма по-стар брат, това се извършва от свекъра или от друг определен за целта човек.

Младоженецът и невестата трябва да се опознаят и да се любят за първи път. Навън празникът тече с пълна сила. Гостите се гощават и чакат ризата, която да удостовери, че между двамата е имало полово сношение и че девойката е честна, тоест нямала е полов контакт с друг.

На следващия ден показват ризата на свекървата. Булката отново облича сватбената премяна, но лицето ѝ остава скрито. Целува ръка на свекървата, която ѝ дава златни монети или пари. Целува ръка на свекъра, който ѝ дарява животно - овца или крава.

През това време в дома идват девойки и разглеждат чеиза ѝ. Невестата дарява всички с кърпи, а те ѝ дават пари. Втората вечер идват роднините на булката. Те биват почерпени с кафе и шербет, с богата вечеря. Традиция е и младоженецът да води

булката у свои роднини в продължение на седем вечери подред. Числото седем е символ на завършеност и божественост. То е сакрално.

Сватбата има три много видни периода: предсватбен, сватбен и следсватбен. Всеки от тях има своето значение в цялата ритуализация. Описаната турска сватба е останала в миналото, но тя носи своята романтика. Днес младите се познават и обичат. Чак тогава решават брак. Но дори и в настоящето голяма част от отделните елементи са останали и се спазват.

Българската сватба също има три ясно обособени периода: предсватбен, сватбен и следсватбен. Много голяма част от българското население в миналото живее по селата. Поради тази причина селото с природните цикли и със земеделските ангажименти присъства като ритуализация в обичаите и традициите на българина, свързани със сватбения ритуал.

Както турските сватби не се организират между два байрама, така и българските не се правят по време на пости. Обикновено започват след прибирането на реколтата, когато селянинът няма толкова много задължения, свързани с нивите. Правят се в два периода от годината, наречени есенно-зимен и зимно-пролетен.

Началото на всеки сезон се свързва с някой християнски празник. Поради тази причина българската сватба в миналото се превръща в част от празничния календар, макар да не е писано кога трябва да се прави.

Българинът има някои ясни критерии по отношение на възрастта на девойката и момъка. В много народни приказки и песни се говори за това, че момчето или момичето вече са станали за женене или за омъжване.

Има основни възрастови критерии, които трябва да се „покрият” при момите и момците, за да попаднат те в категорията на младежи, готови за женене. Българинът вярва, че този, който започва семеен живот, трябва да има определени умения, които са неразривно свързани и със съзряването. Девойката трябва да може да се грижи за къщната работа, да бъде майка, да може да меси и пече хляб. Момъкът трябва сам да върши къщната работа, да гледа животни, да ходи на нивата.

Тази възраст – на символното съзряване за семеен живот, е около 16-17 години. Още повече, че девойката и момъкът се подготвят много преди това, за да има тази готовност. Девойката е отмяна на майката, помагала ѝ е през годините. Момчето е

помагало на бащата. Тоест акцентира се на приемствеността и на опита, който човекът трябва да придобие, за да бъде в състояние да създаде семейство.

Българинът стига до идеята, че всички трябва да знаят, когато чедото му вече е съзряло за брак. Затова решава да покаже на общността включването в отбелязването

на определени празници. За момчетата това е обичаят коледуване, а за момичетата - лазаруването. Това са първите моменти, в които общността научава, че в семейството има момък за женене или мома за омъжване. Разбира се, минава много време преди да се започнат каквито и да е действия по отношение на създаването на семейството, но това са първите трепети, които младите изпитват, защото от колектива те се припознават като съзрели за брак.

Много е важно и чрез облеклото да се покаже настъпилата промяна по отношение на това съзряване. Идеята е, че празниците, които са свързани с коледуването и лазаруването, са календарни, но дрехите могат да продължават да се носят и да бъдат маркера за това символно съзряване. Момъкът започва да се облича в мъжки дрехи, носи китка на ухото. Девојката има цвете в косата си или друг аксесоар, белег за моминството, слага гердани, нещо, което по-малките момичета нямат.

Младите хора от сутрин до вечер са на нивата в усиления работен период. Но въпреки това е помислено те да имат достатъчно възможности да се виждат, за да се харесат. Младите се виждат на хора и седенки, край изворите за вода. Крадат си китките, обещава да се омъжат или оженят за другия.

Дадената дума има изключителна тежест за българина. Тя значи, че почти сигурно в бъдещ период той ще създаде семейство. Въпреки това създаването на семейството не е приоритет на децата, а на техните родители, които стриктно следят за определени неписани закони и за тяхното спазване. Момъкът и момичето почти винаги трябва да имат едно и също имотно състояние, тоест да са от „една нога“, както казват хората в миналото.

Взаимоотношенията между родителите трябва да са добри, добро трябва да е името на семейството. Момичето и момъкът трябва да са работливи. Онова, което се пее в народната песен - „да са lika-прилика“, се прилага на практика. Следи се да няма

роднинство или кумство, да не са побратимени семействата, младите да са здрави. Едва тогава родителите склоняват децата им да създадат семейство с този, когото обичат.

Не са малко случаите в българското минало, при които бащата еднолично решава за кого да омъжи или ожени детето си. Тогава младите изпълняват безусловно волята на патриарха на дома. Думата на родителя за българина е закон, който той дори и не си помисля да прекрива. Въпреки това историята помни примери за това как девойка пристава на момък, ако се окаже, че баща ѝ не я дава на онзи, който обича или смята да я даде на друг. Подобни случаи обаче са изключения и те не могат да променят общата картина за фолклорните вярвания, свързани със сватбата.

В българската фолклористика мъжът в голяма степен е водещото начало по отношение на подготовката за брака. Той се хваща на хорото до избраницата си, сяда до нея на седянката. Той е този, който казва на баща си коя обича. Търси съдействие, за да се ожени за любимата.

Много са онези маркери, които девойката дава на любимия, че иска да му бъде жена. Тя разрешава, когато младите се съберат, да припаят името ѝ заедно с това на момчето, което обича. Така общността е запозната с обичта на двамата и също участва. Девойката дава да напие водата ѝ, подарява му цветето си, чака го край извора, облича най-новите си дрехи за него. Това са онези трепетни мигове преди започването на каквато и да е сватбена обредност, които са началото на нещо толкова чувствено и изпълнено с подготовка във времето.

За българина сватбата не е еднократен акт, а е свързана със солидна подготовка. Това понякога трае около една година. През това време и двете страни показват одобрението на направения от детето им избор. През този период момъкът трябва да е изпратил сватове, за да се постигне определена уговорка по отношение на бъдещата сватба, да се уточнят отделните детайли.

Идва моментът на сватосването. Сватбата се оформя като реално бъдещо събитие, за което трябва да се предприемат определени стъпки, както и да се следва наложената от векове ритуализация за последователността на тези отделни стъпки.

Ако момата е от друго село, се прави сгледа. Изпращат се близки на семейството, доверени хора. Често в тази група се включва и младоженецът, който трябва лично да провери дали бъдещата му съпруга е ранобудна, дали обича да шета

рано сутрин. Целта е да се посети къщата, за да се поговори с родителите на момата. Двете страни да се опознаят, но в същото време да се видят и някакви кусури, които могат да се окажат фактороопределящи в бъдещ период.

Не са редки случаите, в които се пращат толкова опитни хора, че за тях може да се каже, че са почти професионални годежари. Набитото им око веднага разчита какви са взаимоотношенията в семейството, работлива ли е момата, имотни ли са.

Често в първите посещения българинът изобщо не повдига темата за сватба. Той си измисля причина за посещението. Говори се по общи въпроси. Майката и бащата на момичето знаят каква е целта на посещението, но и те не повдигат темата. Във всичко това има романтика и уважение към другия. Нужни са повече разговори с опознавателен характер. Трябва да се дадат още възможности на младите да се видят и да поговорят. Когато идва времето, сватовниците казват за какво са дошли и питат родителите на момичето какво мислят.

Сватуването е първият предсватбен обичай от дългата поредица, които предстоят. Броят на сватовниците трябва да е нечетен, да са достойни и уважавани хора. Да не са вдовци, защото това е на лоша поличба. Да са хора, които имат здрав брак и много деца, за да могат и младоженците подобно на тях да създадат едно здраво и сплотено семейство с голяма челяд.

Сватосването е и част от устойчивите ролеви изпълнения, които имат хората по времето на сватбата. Това са наложени традиции от предците и българинът ги следва със съзнанието, че така трябва да се прави, на хубаво е. Но сватовниците имат и друга роля. Те трябва да изтъкнат положителните страни на момчето, което представляват. То е хубаво, имотно, умно, много моми биха се радвали да ги поиска.

В същото време правят всичко, за да очернят други кандидати, които девойката има. Те са с неоспорими недостатъци и е голяма грешка дори да се дискутира възможността да се оженят за момичето. Сватовникът гледа да е толерантен спрямо другите, но и да отстоява онова, за което е пратен. Трябва на всяка цена да накара родителите на девойката да се съгласят на подобен брак.

Следва годежът. Той е този акт, който всъщност показва на хората от общността, че между двете семейства вече има разбирателство. Свързан е с каненето на гости от страна на мъжката част в дома на момчето. Отиването в дома на момичето и даването

на скъпи подаръци показват сериозното намерение на родителите на момчето. Дава се положителен отговор от страна на семейството на момичето. Девојката целува ръце на бъдещите си роднини.

Въпрос на избор на родителите на момчето е дали самото момче да присъства на годежа. В повечето случаи то също е там, за да се срещне отново със своята бъдеща невеста. Когато има разбирателство, се прави по-голям годеж, обикновено в семейството на момчето. Кани се музика.

Макар че поканените са в по-ограничен кръг от сватбата, пак са близките хора, които ще имат участие в самата подготовка за нея. Голяма част от тях са с ритуални роли. Те имат такива и досега, но сега предстоят и нови. Ще се разшири броят на ангажираните по отношение на подготовката на сватбата. Така човекът се показва като неотменна част от своя род. Исква с близките си да сподели своята радост.

Обикновено на годежа се пита за мнения за това кога е най-хубаво да се направи сватбата. Да се допитат до хора, които скоро са прави сватба или такива, които имат нужния опит. Това е времето, когато се търси мнението и на по-възрастния от дома, който е неразрива част от родовата общност. Сгодените продължават да се срещат по хора, седенки, на извора. Те вече живеят със съзнанието, че скоро ще бъдат семейни, носят накитите, дадени на годежа.

Младоженците са най-важни по времето на сватбата, но не са тези, които играят активната роля. Други са лицата, които движат сватбения процес. Това са кумът и кумата. Те са семейство. Кумството е родствено и именно поради тази причина предварително се знае кои ще кумуват на сватбата. Кумът и кумата са тачени от семейството.

Преди сватбата девојката показва даровете си, обикновено в четвъртък. Идват жените в дома и разглеждат качеството и количеството на изработеното, за да видят колко пъргава е девојката и колко много усилия е положила, за да се подготви за бъдещия си живот.

Непосредствено преди сватбата, следобед в петък, тръгват калесници, за да канят хора на сватбата. Обикалят по къщите, черпят с ракия. В деня на сватбата всеки от калесаните трябва да даде пари или подарък, такава е традицията. При младото семейство не се ходи с празни ръце.

Непосредствено преди венчавката се извършват два обряда, които показват, че младите вече символно се отделят от живота, който са имали, и започват нов живот заедно.

Бръсненето се извършва предния ден или непосредствено преди сватбата. Във водата за бръсненето се слагат вино и здравец. То е под плодно дърво. Видно е, че акцентът е свързан с плодовитостта на бъдещия брак.

Започва пренасянето на чеиза. То е ритуал, свързан с много положителни емоции. Чеизът се качва на кола и се носи към къщата на младоженеца, но отпред, пред колата, има музика. Цели се да се мине по възможно най-дългия път, за да могат повече хора да видят сръчността на девойката.

Измиването на булката е друг обичай, който следва непосредствено преди обичането на сватбената рокля. В него участва близка жена. Измиването е свързано с ритуализацията да се отмие старото. Девойката символно да се подготви за новия живот.

Обличането също ангажира много от близките момичета и жени. Косата се прави на плитки, които се разплитат. Един от кичурите се отрязва като символно прощаване с моминството.

Най-напред младоженецът отива в дома на кума с музика. Оказва необходимото уважение на кума и кумата. Те от своя страна канят хората в дома си. Черпят ги заради тази радост да бъдат поканени. После кумът е този, който повежда хората към дома на булката.

Когато отидат, булката е прибрана в определена стая. От вътрешната страна на вратата има ергени и близки, които подпират вратата. Те я открехват малко и казват, че едната обувка, обикновено лявата, ѝ е много широка и трябва да се пъхнат пари, за да не хлопа. Тогава момъкът започва да пъха дребни пари, а мъжете отвътре казват, че са малко и още ѝ е широка.

Стига се до ситуация, в която обикновено кумът, младоженецът и момци от мъжка страна започват да бутат врата от външната страна. От вътрешната я бутат пазителите на булката. През това време има шеги и закачки, гледащите се смеят. Когато младоженецът се съгласи да даде още малко пари или пазителите на булката решават, че даденото е достатъчно, решават да отворят вратата.

Влизат при булката. Младоженецът слага на краката ѝ обувките. Кумата забулва булката, която ѝ целува ръка. Тогава с музика девойката ще напусне къщата на родителите си.

Песните, които се пеят в този момент, са тъжни и прощални. Те говорят за обичта на момичето към семейството, родителите и дома, за това как досега е била под грижите на обичливата ѝ майка. Сега ще отиде на друга къща. Често венчилото се нарича „черно“.

Ритуализацията е продиктувана от вярата, че има зли сили, които омагьосват девойката. Прекомерната радост заради отиването в новия дом може да предизвика урочасването на младоженците. Девойката излиза със сълзи, сякаш не иска да напусне дома, за да отиде при свекър и свекърва.

Когато излиза от дома и тръгва към мястото, където ще се извърши ритуализацията, тя често плаче. Отива в църквата заедно с любимия и с кумовете. Те са хората, които ще гарантират пред Бога за този свещен съюз и ще станат свидетели на това тайнство. Деверите носят булото. В ръцете на кумата са сватбените свещи. Когато бракосъчетанието мине в църквата като ритуал, хората се събират на уреченото за това място.

Друга прилика има в празниците Гергьовден и Хъдърлез. Гергьовден съвместява в себе си няколко значения. Едно от тях е отбелязването на деня на светеца Георги, наречен Победоносец. За него легендата казва, че е живял по времето на император Диоклетиан.

Младият Георги постъпил на служба при императора. Бил красив и добър. Красотата му била огледало на красива нравственост. Бързо спечелил и уважението на императора, защото се показал като достоен и честен човек, който държи на думата си и изпълнява чинно императорската заповед.

Императорът издал строги заповеди срещу християните, без да знае, че Георги е християнин. Младият мъж не можел да крие вярата си, но в същото време и не искал да се ползва с протекциите на императора, а да бъдат наказвани други невинни. Бил готов да понесе своето наказание редом с другите християни, които бивали гонени и измъчвани, а храмовете им разрушавани из основи. Раздал парите и имотите, които

имал. Освободил робите си и се приготвил за суровото наказание в името на християнската вяра.

Щом императорът събрал войниците си, за да ги настърви още срещу християните, Георги го попитал докога ще измъчва невинни. Казал, че Исус е всемилостивият бог. Заради симпатията, която изпитвал към него, императорът решил да го пожали, като в същото време и му даде още по-висока длъжност. Георги трябвало да бъде и пример за всички онези, които доброволно да се откажат от вярата си и да се отрекат от Исус.

Но младият мъж не се поддаде на думите на императора, защото бил изцяло отдаден на своя бог и заради него бил готов да се прости с живота. Виждайки всеотдайността му, императрицата застанала на негова страна и се опълчила на своя съпруг, когото обвинила в жестокосърдечност.

Следвали нечовешки мъчения в затвора, но Георги не се пречупил. Нещо повече, бил здрав и жизнен, защото Господ му давал сила да понася трудностите. Императорът бил уплашен от видяното и го питал защо е такъв, а той отговарял, че е заради божията сила и вярата, която го ръководи. Пътят пред светеца бил предначертан, защото императорът бил опиянен от властта и от това на всяка цена да налага волята си. Хората виждали знамение в случващото се, но не могли да сторят нищо.

Когато императорът изгубил надежда, наредил да отсека главата му, а заедно с него да убият и императрицата, която подкрепяла Георги. По пътя тя издъхнала, а светецът благодарил на господ за блажената ѝ смърт. После навел главата си под меч на палача и изгубил живота си.

Светецът се изобразява като възседнал бял кон с дълго копие в ръка, което е забито в устата на страшен змей. Близко до мястото, където е погребан, се появил страшен змей. За да го умилюват, хората започнали да му дават по ред по едно от децата си. Когато дошъл редът на царската дъщеря, непосредствено преди да бъде изядена, се появил юноша на бял кон, който бил с дълго копие в ръка.

Въпреки че девойката се опитвала да го отпрати, за да не пострада, той изчакал появата на змея, а после с копието си го убил. Всички хора, като видели чудото, приели христовата вяра, а дотогава били езичници. Оттогава хората наричали светеца Свети Георги Победоносец.

Свещецът от Кападокия, където е живял Свети Георги, се смята за покровител на овчарите. На този ден акцентът се поставя на зеленината, защото тя олицетворява символно новото начало.

Пригответе започват преди празника. Късат се клони, цветя и зеленина. Те олицетворяват богатството на природата. Господ Бог е дарил и тази година хората с милостта си и те му благодарят със своята всеотдайност.

Радостта се изразява в обичичването със зеленината. Тя се поставя по главите на хората, по вратите, кошарите, над всеки праг. Зимата си е отишла и именно поради тази причина започва един нов цикъл от очаквания и надежди, свързан и с увереността, че Господ ще помага на своите раби и ще ги напътства в тяхната всеотдайност.

Зеленината е онзи маркер, който е белег за привързаността на човека към неговия създател, но това е и началото на един нов път. На този ден чорбаджиите сключват договори с овчарите и ратаите си, защото вярват, че това е на добро. Ще донесе берекет на всички.

На Цветния Георги, както наричат още Гергьовден, хората замесват своите обредни хлябове, които също са израз на светлата радост от пролетното събуждане на природата и начало на увереността, че животът би могъл да бъде още по-хубав с божията помощ. Самото замесване на обредните хлябове е сложен алгоритъм от последователни операции. Те носят в себе си и светото тайнство, свързани са с молби и наричания, но и с изразената благодарност.

Обредният хляб трябва да втаса, за да може трапезата да бъде богата през цялата година. Във водата се слагат капчици роса, която олицетворява чистотата и божията благодат.

Но за да бъде хлябът олицетворение на берекета и на щастливия дом, той трябва да се постави на женска риза, да е върху червен конец, до здравец. Това са все маркери на берекета. Трябва да се заколи първото мъжко агне, което задължително да е бяло. Белият цвят олицетворява надеждата, чистотата на помислите на човека към неговия създател - Бога. Белият цвят е символ на младост и невинност, пак предпоставка за чистите помисли и за дистанцираност от греховността.

Българинът е човек, който чинно спазва обичая не само защото така са го правели дедите му, но и защото така диктува сърцето му. Празникът се следва заради

убедеността му, че е част от приемствеността. Затова в него участват хора на различни възрасти. Всички те имат своето ритуално значение и са предпоставка за сплотеното патриархално българско семейство.

Агнето също трябва да бъде обкичено със зеленина. То е символния дар на човека към Бога заради това, че е дал и тази година такова богатство. Рогата се украсяват със зелени клонки, а на единия рог се пали свещ. Агнето се захранва със сол и зелена паша, за да може да има паша за животните през цялата година.

Кръвта на закланото животно има способността да предпазва от магии и уроки, нещо в което българинът много е вярвал в миналото. За да се предпази от лошавините във всичките им форми, да отблъсне злите погледи и ония митологични същества, които идват от преизподнята или от дебрите на мрака, за да му напакостват, той намазва челата на децата и вратите на къщите с кръвта от закланото животно.

Много е важно да се подчертае, че човекът е отворен към другите и иска с тях да сподели храната си. Затова в миналото на този ден се принасят жертвени агнета в дар на Господа, споделя се храната с хората от селото. Много характерни са гощавките, които се правят извън селото. Там се носят опечените агнета, а с тях се носят яйца, мляко, пресен чесън и червено вино.

Споделянето на храната в този празничен ден с другите има за цел да сплоти колектива, да спомогне за изграждането на хармонични отношения на доброта, но и на съчувствие и взаимопомощ. Замисълът на подобен обред е задълбочен и многопластов и разкрива човека като неотменна част от колектива.

Важно е и помиряването като своеобразна прошка, ако някой от този колектив е сгрешил спрямо другия. Сядането на една обща трапеза означава, че хората са си простили и са склонили да забравят, за да продължат по-уверени напред. Българинът вярва, че Господ ще го дари със своята благодат, ако отвори сърцето си за другите и именно поради тази причина чрез трапезата и сядането до останалите той е готов да ги приема като близки.

Пеят се песни, играят се хора, акцентира се на веселието. Човекът поставя началото на един дълъг изпълнен с труд период от време, който трябва да се отплати богато за положените грижи.

За турците поминъкът е свързан със земеделието, в голямата си част, и поради тази причина те стриктно почитат началото на новата земеделска година. Аналог на българския празник Гергьовден е турският празник Хъдърлез.

Подобно на българите, които на Гергьовден се къпят в чистата роса, турците също символно се къпят в нея, за да ги излекува от болести, но и да ги предпази от други. Да не позволи да бъдат урочасвани. Аналогичните вярвания са видни по отношение на чистотата на й и мястото й в празничното отбелязване.

Както българите слагат капчици роса в обредните хлябове, така и турците слагат в своите. Събират се листенца от различни растения, които трябва да са 41 на брой. Сред тях трябва задължително да има мащерка, както при българите акцентът пада на здравеца. Мащерката предпазва от зли сили. Варят се яйца, които съответстват на броя на хората в семейството. След като хората се изкъпват, се поливат със събраната роса. Идеята от двете страни на границата е видна. Росата е пратена от Бога и тя е в състояние да предпази човека от злото, което може да го споходи в различните му трансформации.

Турците вярват, че Хъдърлез е денят, в който се срещат двама светци - Кадир и Иляз. Те са се разделили преди една година и сега е времето, по първи петли, когато пак ще се видят след дългата раздяла. Но тази среща е и символното начало на един нов кръговрат от повтарящи се и индивидуални събития.

Приликите са видни и във връзка с идентичния начин на мислене, и по отношение на хармонизацията на вярванията, които са свързани с еднакво сакрализиране на определени елементи в отбелязването на ритуализацията.

На Хъдърлез, преди изгрев слънце, на 6 май, жените и децата излизат по ливадите и се търкалят три пъти в росата за здраве. Числото три е символ на цялостност, на завършеност и божественост. Събира се адерлеска роса чрез чиста кърпа, която се изцежда.

Важен момент е наричането на китките, които са събрани в навечерието на празника, заедно с майски цветя. Връзват се с разноцветни конци, като към тях се прикачват и накити. Поставя се в менче или глинен съд. Така трябва да пренощуват. През нощта с тях ще се случи чудо. Ще имат силата да се противопоставят на злото в различните му трансформации и да носят щастие на хората, които ще ги носят.

Когато на сутринта момите ги вземат, ги разпознават именно по маркерите, онагледяващи индивидуалното. В общия празник личи желанието на човека да бъде щастлив, да съумее да измоли божията милост и в рамките на следващия цикъл да не бъде спохождан от злото, в образа на различни опасности.

Но тук личи и друго. В празничната атмосфера човекът е хрисим пред своя бог. Той моли за неговата милост, но вярва, че щедростта му ще споходи хората и от колектива. В този смисъл празникът е и една метаморфоза на духа. Мисли се за доброто на семейството и близките, но и на колектива, затова иска и прошка. Именно по този начин се изграждат хармоничните отношения в този колектив.

Много е близко отношението, което хората от двете страни на границата имат към прошката. Тя присъства трайно и в двете култури и е белег за това, че човекът иска да се впише в колектива. Най-напред прошка трябва да вземат децата, а после и възрастните.

В исляма говеенето и прошката са се превърнали в житейска философия и поради тази причина чинно се спазват онези традиции, свързани с тях. Говеенето е едно от основните пет задължения, които трябва да бъдат спазени.

Рамазан Байрам продължава три дни по късните часове, като хората ядат предимно сладки неща и се веселят. Наричат го още Шекер байрам. Курбан байрам е 70 дни след Рамазан байрам. Това е празникът на жертвоприношението. Тогава се прави курбан. Така, чрез това жертвоприношение, се засвидетелства верността към Аллах. Символната жертва има и друго предназначение - да покаже, че човекът е готов да отдели от залька си, за да даде на тези, които се нуждаят от помощта му.

Празникът е свързан и със силата на вярата, с готовността за жертвоприношение в името на смирението и покаянието. На този ден също се иска прошка. Целува се ръка на по-възрастните членове на семейството. В турския фолклор тя е широко застъпена, защото е и израз на уважение към по-възрастния, и в добронамереност към другия.

Но тя е и тази, която възпитава, защото онзи, който иска прошка, е осъзнал, че през годината трябва да има такова поведение към другия, което да разкрива уважението му. Това не е просто онзи момент, в който някой се изправя пред другия и го моли да му прости заради стореното, но тя присъства трайно в много от обичаите и

традициите и показва, че през всички дни от годината човекът мисли за другия, когото не трябва да ошети в желанието си да бъде щастлив.

В България също има много обичаи, които са свързани с говеенето като символно омилоствивяване на бога, с жертвоприношението. Прощка се дава на Водици, Сирница, Великден. Тоест тя отново се разглежда като нееднократен акт, подчинен на мисълта за другия. Тя е онази милост, която човек търси от другия, но и която дава на другия в желанието си да бъде толерантен към него във всеки един момент.

Често прощката разкрива и отношението в целия колектив, защото толерантният човек е част от едно толерантно общество. Тоест смисълът излиза извън контекста на личностното и се превръща в житейска философия на хората, които показват смирението си пред Аллах или Исус.

Сирни заговезни е зимно-пролетен празник, честван седем седмици преди Великден и траещ една седмица, в която се изпълняват различни обреди и обичаи. Момъкът изпраща стрели в двора на харесваната от него девойката. Която мома събере най-много стрели, тя е най-харесваната. Редом с обичта между младите, която е част от житейския цикъл, прощката ще дойде като символен акт, за да пречисти човека и да му даде мотивация, че живее според нормите на предците си.

Разбира се, не трябва да се забравя, че всеки от празниците в региона на Димитровград и Мериц има своята неоспорима близост с празниците в съответната държава, но той носи и индивидуален привкус, характерен за самия регион. Именно затова тези празници често са изключително близки, тъй като те са свързани и с характерологичните особености на самия регион, и с особеностите на културата на всеки от двата народа.

На Сирни заговезни се извършва обичаят хамкане. На червен конец се завързва яйце или халва. Той олицетворява здравето. Най-възрастният мъж го завързва и го спуска надолу, обикновено над масата, а наредените деца се опитват да го хванат. Когато този ритуален акт се извършва, той носи и онзи сублимен момент на усещането за радост и близост между хората. Пак идеята е хората да са събрани заедно, семейството да бъде сплотено. Вярва се, че който успее да захване яйцето или халвата, ще бъде здрав в продължение на цялата година. На този ден по-младите обикалят по-старите и искат прошка. Затова и този празник е познат като Прощка.

Говеенето е олицетворение на силната обич към Господа при българите. На 13 срещу 14 септември се отбелязва Кръстовден. Това е онзи съкровен момент, в който човекът се отърсва от земното и се посвещава на бога в глада и физическото изпитание. Идеята е да се покаже силата на волята, да се отърси от част от греховното и да се посвети на Създателя в своята чистота.

При християните постът е въздържание с религиозно - нравствена цел от блажна храна и от умерена употреба на постна. Светото тайнство изповед и причестяването се предшества от говеене. Човекът се подготвя да познае своя създател Господ Бог чрез пост и молитва.

Най-благоприятното време за говеенето е Великденският пост. Той започва както и другите пости с така наречените Заговезни. При нормални обстоятелства говеенето трае една седмица, като първите три дни преминават в пълен пост. Това е така нареченото „тримерене“. В основата на поста е борбата с греха чрез въздържание от храна. Само по себе си тримеренето е изключителна отдаденост, защото малцина са онези, които се решават да го направят. То завършва с голяма слабост. Съпътствано е от много изпитания на духа. Само онзи, който е докрай убеден в силата на вярата си, е в състояние да го направи.

На Гергьовден българите раздават на близки и роднини и месо като символен акт на близост. На Курбан байрам турците разделят на нечетен брой парчетата и го раздават на бедни, съседи и близки. И при двата народа раздаването е знак за това, че човекът отваря сърцето си за другия и поради тази причина е решен да покаже обичта и грижата си.

Подобни празници излизат извън грижата за семейството и отново описват човека като неотменна част от колектива. Те в същото време разкриват и неизмеримата благодат, която Създателят е дал на хората и ги е накарал да проявяват милост.

В света на трудностите, на тежкия земеделски труд, тъй като земеделието и животновъдството са били поминък на двата народа, даването на част от храната е висша форма на отдаденост към светлите идеали, които са израз на хуманност. Именно затова и тези традиции и обичаи - на лишаване от храна, са още по-ценни, защото този, който говее или тримери, не стои в дома си в рамките на определения период, без да върши физическа дейност, пестейки енергия и намалявайки до минимум усилията,

които полага през деня. Това са лишения на тялото често в много усилено време на земеделска и късна работа и лишаването от храна, вода, от енергия, вършейки

непосилен труд, издига още повече човека в очите на другите и в собствените му очи, защото той показва отстояването на определени ценности не само на думи, но и на дела.

Често силно вярващият християнин се зарича да говее и в други периоди, които не са строго регламентирани в народния календар. Това той прави за собствено удовлетворение, без да парадира пред другите. В тези моменти черпи сили единствено от мисълта за Създателя и за това, че изпитанията каляват силно волята и духа.

Празникът на турците Курбан байрам е освен почивка и веселие и равностметка за отминалото време, за допуснатите грешки и за искане на прошка. Турската вяра е отдаденост, убеждение, начин на живот. Затова и единият от двата големи празника е еманация на тази отдаденост. Който живее според повелите на Аллах, ще получи рая след като умре, защото е изпълнил своята мисия.

Според мюсюлманите „Смисълът на курбана не се състои в коленето на животното нито в неговата кръв, нито пък в месото му. Целта на курбана се изразява в боязънта пред Аллах и подчинението на Неговата повеля.“ Набожността ще бъде оценена. Животът има смисъл само ако е съобразен с повелите на Аллах.

Важно е, че човекът коли жертвеното животно, за да може освен себе си да нахрани и близки и роднини, нуждаещите се. В този смисъл той разкрива щедростта на сърцето си и е готов да покаже принадлежността си към хуманната вяра.

Жертвоприношението е сунната на Ибрахим да принесе в жертва сина си. Получил тази заповед от Аллах, той е готов да я изпълни, макар че трябва да принесе в жертва нещо, което му е толкова мило. Именно заради всеотдайността си успява да спечели милостта на Аллах, който изпраща на Ибрахим коч, за да го принесе в жертва вместо сина си.

Курбанът е символ на предаността на вярващия към неговия създател и отбелязва онзи момент на милостта на Създателя към него. През тези дни се подчертава важността на човека, който е господар на земята, но в същото време не е абсолютният

господар. Затова трябва да се вършат добри дела, за да се ошастливяват другите. Издига се в мисълта си, но остава смирен.

В тези дни богатите мюсюлмани колят курбан и дават на бедните като израз на грижата си към тях. Закланото животно се разделя на три, пет, седем или девет парчета и се раздава на бедните, съседите и близките. Всеки от тях трябва да получи своя пай. Богатият е получил мисълта на Аллах и трябва да се отблагодари, като даде на онзи, който няма толкова колкото него. Но мюсюлманинът не дава само на мюсюлмани, а на всеки, без значение каква е религията му. Дава на съсед и близки, за да скрепи онези отношения на мир и добросъседство, на доброта и разбиране.

В този празник се отделя голямо внимание на прошката. Тя се иска от по-възрастните членове на семейството, като се почне от дядото, бабата, бащата, майката, по-голямата сестра или по-големия брат. Най-малките членове на семейството се възнаграждават с бонбони. Който е пречистен, трябва да е чист и в отношенията с близките.

По времето на Рамазан байрам слагат край на едномесечния пост и започва свещеното честване на празника. Той е известен и като Шекер байрам. Още в ранни зори мъжете се събират в джамиите, за да посрещнат настъпването на Рамазан байрама. След молитвата вярващите даряват пари, които ще се използват за нуждите на храма и се отправят към домовете си. Там те искат прошка от по-възрастните и благоволение за децата си. По време на празника се дават „зекят“ и „фитре“, тоест дарения на сираци, вдовици и социално слаби.

Краят на постите е тържество на тялото и душата. Но преди това в продължение на един месец мюсюлманите стават преди изгрев слънце, закусват и до залез слънце не поемат храна и никакви течности, включително и вода. Пази се така нареченият „оруч“. В продължение на един месец тъпан бие пред къщите. Тъпанджията не си тръгва, преди да види, че светва лампа. В последния ден той отново обикаля, за да честити на хората края на поста и това, че са издържали лишенията. Идеята е човекът да се доближи до състоянието на бедните, болните и страдащите, за да почувства грижата им. Но в същото време е важно да се отърси от греховността си, като разкрие силата на своята вяра.

Това е месецът на опрощението, покаянието и милосърдието. Символизира сплотеността, толерантността и берекета, братството и приятелството. В Корана пише: „Бъдете щедри на добри дела!“ Паят може да бъде раздаден и на хората от други етноси, защото добротата и благородството не се интересуват от етническите различия.

В най-святата нощ за мюсюлманите Кадир геджеси хората вярват, че Аллах опрощава греховете и изпълнява желанията на вярващите.

На този празник хората се черпят със сладкиши - баклава, локум, бонбони. По традиция на първия ден от трите празнични дни се чества с най-близките, което ги прави още по-близки и щастливи. По-младите посещават по-възрастните си роднини, близки и приятели и съседи, целуват им ръка, с което показват уважението си към тях. За трапезата жените готвят капамии, баниции, баклави.

Постът орач е третият основен „стълб“ в исляма. Той е установен от самия Пророк (Хазрети) Мохамед през 624 г. Задължителният пост се съблюдава именно по време на деветия месец от мюсюлманския календар – Рамазан. Тогава от мюсюлманите се изисква пълно въздържане от храна, вода, цигари, благовония и сексуално общуване с другия пол от изгрев до залез слънце.

След падането на нощта забраните се снемат, но същевременно на вярващите се препоръчва да не се отдават на излишества, а да прекарват времето си в размисли за бога, да извършват добри дела, да раздават милостиня.

Празничната еуфория се усеща още в навечерието на празника (Ариффе), когато се правят и разнасят на съседите (най-малко на 7 семейства по святата традиция) топли и приятно ухаещи мекици.

Кулминацията на празника е Денят на разговяването – Рамазан байрам. Празнува се в първите два дни на десетия месец Шеввал. Той е неразривно свързан с предхождащия го едномесечен пост в месец Рамазан, дал названието на самия празник. Според Корана този месец е важен, защото в една от неговите нощи Мохамед е получил първото откровение, изпратено му от Аллах.

Рамазан байрам, както и останалите празници на мюсюлманите, е не само интересен, изпълнен с характерна атмосфера и наситен с човеколюбие и мъдрост празник. Преди всичко той е богат и ценен извор, събрал и препредавал на идващите поколения най-хубавото и стойностното от житейските и моралните постижения на

мюсюлманската култура. Чрез него и другите празници се извличат поуки от радостни и печални събития, които напомнят не само принадлежността към един или друг етнос и религия, но и към човешката общност като цяло, към най-доброто, което тя трябва да възпитава у хората – хармония и толерантност към различията.

Говеенето е едно от проявленията на единство на ислямската общност. То е символ на нейната солидарност и взаимопомощ – заговяване в едно и също време, разговяване в едно и също време, няма разлика между богат и беден, водач и воден. Единствените критерии са богобоязливостта и отдадеността на Всевишния Аллах.

Месец Рамазан е месецът на оруча (говеенето) и на наградата, в който тече щастлив и прекрасен живот. Той напомня за дадените ни безбройни блага. В него, отказвайки се от временните наслади, човекът стига до тайната на вечните наслади, като спазва оруч, по заповед на Аллах Теаля.

Оручът представлява борба със страстите (нефс), които пречат да почувства истинската и крайна цел на ибадета и свежда до минимум въздействието на плътските желания. Извисява до съвършенство нравствеността чрез търпение, воля и неподдаване на плътските съблазни. Също така е един щит, който предпазва достойнството и чест от прекаляване с желанията на плътта като ядене, пиене и полова възбуда.

Оручът освен че способства за възпитание на добродетели като твърдост, благородство, търпение, решителност и други, чрез гладуване и лишаване от плътски наслади, напомня за стойността на благата. Така се влиза в положението на бедните и нуждаещите се, което прави човека по-милосърден и по-сърдечен. Така се засилва чувството му на благодарност.

Оручът е заповед на Аллах Теаля, която по най-добър начин спомага за премахването на някои негативни явления в обществото като завист, подлост, омраза. Ето защо той е задължение не само на съвременната общност, но и на хората, живели преди това. Аллах Теаля повелява: „О, вярващи, предписано ви е говеенето, както бе предписано на онези преди вас, за да се побоите...в определени дни."

Ибадетите, които са задължителни според Исляма, служат за лек на различни пороци. Наистина оручът представлява лек срещу много душевни и физически заболявания. Ето защо се извършва в определени дни. Защото както човешкият организъм свиква с употребата на определени лекарства и след известно време те не му

действат, така духовното и физическо въздействие и на оръча се побира в определени рамки. Ако се премине границата на нормалното, този ибадет няма да донесе очакваната материална и морална полза.

От друга страна, той се изпълнява в определен месец от всички мюсюлмани едновременно и така се осъществява единството на исляма. Така оръчът се изпълнява в определени дни и възпитава хората на добродетели като чувствителност, задълбоченост и честност, необходими в живота.

Поради лунния календар преминаването на месец Рамазан през различни годишни времена съдържа голяма мъдрост. Понякога този месец се пада в горещи, а понякога в студени дни. Един път дните са по-къси, а друг път по-дълги или със средна продължителност. Така Рамазанът озарява със своята благодат всички годишни времена и всички дни.

При това, когато мюсюлманите изпълняват оръча през различните годишни времена, те срещат различни трудности и улеснения, което спомага да изживеят разнообразни радости. В крайна сметка, този обред, който по начало е труден, се изпълнява с необикновено желание и лекота. Основата на оръча, която предразполага сърцата и засилва стремежа към него, се изразява в неговия задължителен характер.

Според Свещения Коран освен че оръчът е ограничен в месец Рамазан, той е заповядан на хората по много красноречив и убедителен начин. Употребата на малко количество храна, особено по време на оръча, дава десет предимства:

1. Гладът пречиства сърцето и засилва паметта. Преяждането води до забравяне и оглупяване.
2. Гладът изостря стремежите на сърцето, както и въздействието на ибадета, а от ситостта сърцето загубява и не чувства вкуса на ибадета.
3. Чрез глада човек става меко сърдечен, добродушен и скромен, а ситостта го прави горделив, надменен и себелюбив.
4. Гладът води до състрадание към гладните и бедните, а ситостта - до забравянето за тях.
5. Гладът потиска плътските желания и страсти, а ситостта ги разпалва.
6. Гладът поддържа човек бодър и активен. Ситостта го прави ленив и пасивен.

7. Гладът допринася за постоянството в ибадета. Ситостта води до разпуснатост и мързел.
8. Гладът е полезен за тялото. Чрез него се лекуват различни болести. Ситостта изхабява и разболява тялото.
9. Гладът прави тялото леко и подвижно. Ситостта го прави тлъсто и тромаво.
10. Гладът подтиква към раздаване на садака, себеотрицание и щедрост. Това е причината човек да бъде подслонен под сянка в деня на Къямета. Ситостта води до скъперничество или разточителство, които унищожават човека.

Началото на мюсюлманската ера започва с едно велико събитие - Хиджра – когато Пророкът Мохамед се преселва заедно със своите сподвижници от Мека в Медина. Тогава започва летоброенето на мюсюлманите - 622 година. Но в календара на турците видимо се открояват определени месеци, които са по-значими от други и в които се акцентира на празничността от страна на мюсюлманите.

Трите месеца – Раджаб, Шаабан и Рамадан, концентрират тази празничност. Мюсюлманите отдават почит на своя създател. През тези месеци мюсюлманите произнасят много молитви за опрощение на греховете, пости се много пъти. Идеята е видна. Човекът знае че, макар и да е следвал заръките на Аллах, е сторил грях, дори и неволно, затова иска да се пречисти. Доколкото е възможно да се лиши от онези житейски наслади, които са белег на тази греховност.

В месец Раджаб мюсюлманите от района на Мериц отдават своята почит на нощите Рагаиб и Мирадж. Рагаиб е първата петъчна нощ на месеца. Тогава Аллах удостоява пророка с големи почести. Втората нощ - Мирадж, е свързана с Възнесението на Мохамед в небесата.

В месец Шаабан е нощта Берат, която се свързва с опрощението на греховете. Тогава мюсюлманите искат прошка от Създателя и дават своето обещание, че ще се стремят да водят праведен живот. Дадените обещания не са само на думи, защото всичко се прави с усещането, че животът има смисъл само тогава, когато е според писаните и неписаните норми.

Месеците Раджаб и Шаабан предшестват месец Рамадан (Рамазан). През месец Рамадан е низпослан Свещеният Коран и постенето става смисъл на живот, свързано е

принципност и честност. Човекът води борба сам със себе си и сам на себе си доказва силата на своята воля.

Месеците Зул-л-хиджа и Мухаррам са също месеци, в които има отбелязване на много празници. През Зу-л-хиджа се отива на поклонение – хадж, и се празнува Курбан байрам. Мухаррам е първият в календара на мюсюлманите, начало на новата година по

Хиджра. Десетият ден на този месец е свързан със свещения обичай Ашура. Благословени дни в ислямската традиция са Маулид и Рагаиб кандил.

Рагаиб кандил е първата петъчна нощ на месец Раджаб. В тази нощ милостта, благоволенieto, щедростта и даренията на Всевишния Аллах са безкрайни. В същата петъчна нощ Мохамед е удостоен с пророческа мисия.

Други знаменателни нощи, които присъстват в ислямския календар, са Исра и Мирадж, Берат и Кадр. Двадесет и седмата нощ от месец Раджаб е „Исра и Мирадж. Чудото „Исра и Мирадж" е събитие, което е по волята на Великия Аллах и се случва година и половина преди да се пресели в Медина. „Исра" е онзи момент, когато Мохамед е отведен от Масджид-и Харам (Мека) в Масджид-и Акса (Иерусалим). Мирадж е Възнесението (издигането) в небесата на любимия на мюсюлманите Пророк, където му се разкриват божествени откровения.

Нощта Берат е петнадесетият ден на месец Шаабан. Свещената нощ Кадр е най-святата нощ на двадесет и седмия ден на рамадан (може да се празнува още и в навечерието на 23-ия или 25-ия ден). Това е нощта, в която много ангели слизат за благодеяние на земята.

Християнският календар няма такава дълга поредица от свещени месеци или взаимно свързани дати, но той също проследява много вярвания за Исус Христос. Нощта пак е онова свето тайнство, което е свързано с раждането му, със смъртта му и с неговото възкръсване.

Един от най-светлите християнски празници е Бъдни вечер. Жилището се почиства и украсява във връзка с празника, защото скоро ще се роди Исус Христос и всеки християнин иска домът му да бъде чист, както е чиста душата му в милостта към Бога.

Традицията е свързана с това, че вечерта в огнището трябва да се сложи дърво, което е наречено бѣдник. То трябва да гори през цялата нощ. Стопанинът си пожелава колкото искри има от бѣдника в огнището, толкова животни да има в кошарите. Искрите трябва да символизират благополучието, многото стока, но редом с това и щастието в семейството.

Ястията на трапезата трябва да са седем - отговарящи на дните в седмицата, девет – на месеците, в които Богородица носи в утробата си Исус и колкото са месеците на бременността на хората, или дванадесет - колкото са месеците в годината.

В региона на Димитровград обаче това разбиране е малко по-различно. Там се поставят нечетен брой ястия. Важно е всичко, което е сложено на трапезата, да е от растителен произход, да няма месо. Важно е също сложеното на масата да бъде произведено от семейството.

Пече се хляб, който се разчупва, след като трапезата се прикади и един къс от хляба се поставя пред иконата, като благодарност за това, че семейството е сплотено, обичано, радващо се на богата реколта. Преди да започне празничната вечеря, всички се хващат за ръце и започват да произнасят молитва, в която благодарят на Господ.

Молитвата не е епизодично явление, характерно за определен празник. Религиозният българин произнася молитва не само в мигове на трудности, но и тогава, когато благодари на Бога. По голяма част от по-възрастните започват деня с нея и го завършват с нея.

Никой не ляга преди да е станало полунощ. Тогава хората знаят, че се е ражда Исус и всеки от тях трябва да съпреживее онзи миг на светото тайнство. Това е празник, който е особено важен за най-малките, защото те ще взаимстват обичая и ще се превърнат в следващото звено, което ще го предаде на другите поколения. Възрастните възпроизвеждат последователността на обредността, защото вярват в нея, но и защото те ще трябва да научат младите в страхопочитание и отдаденост към Бога.

Великден е празникът на възкръсването на Исус Христос. Отбелязва се в неделята след първото пълнолуние, но подготовката за него започва много преди това. На Велики четвъртък обикновено се боядисват яйца. С първото боядисано яйце, което винаги е червено, се начертава кръст по челата на децата, за да са здрави и румени през

цялата година. Това яйце се оставя под иконата. Тогава се замесва и тестото за обредните великденски хлябове.

В събота вечерта хората отиват на църква и в дванадесетия час я обикалят три пъти със запалени свещи в ръце. Числото три е символ на цялостност, на завършеност и божественост. Исус Христос възкръсва тогава и хората отбелязват своята радост.

Онези, които са пазили пост, задължително отговяват, като се захранват с великденски яйца и обредни хлябове. Те са изстрадали символно Христовите мъки и е време да дадат почивка на изтерзаното тяло. Душата им тържествува заради това, че са успели да се справят с тази трудност.

На сутринта се ходи на църква. През деня всички се борят с великденски яйца. Затова и онези яйца, които са победили други, се наричат „бораци“. Трупам се „година“ след „година“ след всяко счупено чуждо яйце. Боракът става все по-значим след всяка победа. Този, който притежава борак, ще бъде жив и здрав през годината. На този ден някои семейства пекаат агне и пак, както на Гергьовден, го раздават на близки и на познати. Българинът поздравява другите : „Христос Возкресе!“ И получава отговор : „Воистина Возкресе!“

Макар и рядко, хората в региона на Димитровград връзват люлка на някое дърво и се полюляват за здраве, за да се предпазят от болести и зли същества. Почитта към Бога е тази, която ръководи човека в стремежа му да има достоен живот. Този живот ще му осигури онай свята награда, за която жадува - когато свършат земните му дни да получи Рая.

Празникът Ашура, който е на десето число на месец Мухарам/Мухарем, редом с други святи събития, е свързан със създаването на Рая и на ангелите. През Ашура е прието да се помага на бедните хора, да се сдобрят скараните и обидените и да се посещават болните. Правенето на чорба Ашура през този ден е традиция, която обаче не е задължителна. Според преданието, когато корабът на пророка Нух засяда на връх Джуди, всеки от вярващите изважда храната, която има, и я смесва с тази на останалите. От нея - предимно пшеница, нахут, фасул, се прави чорбата, която се раздава.

Религиозните обреди, в това число и свещените месеци, дни и нощи, са неотменима част от делника и живота на хората от района на Мерич. За живеещите в

района на Димитровград обредността също се характеризира със своята многофункционалност - с магическото, здравето, щастието, с естетическата функция на всеки празник.

За българите е също характерна взаимопомощта, която подобно на мюсюлманите се оказва на другите. Във всеки празник е залегнало желанието на човека да дари с радостта си хората, в това число да им помогне според възможностите си или най-малкото да ги направи гости на трапезата си. Българите се славят подобно на турците с гостоприемството си и с желанието да отворят дома си и сърцето си за другия.

Но българинът показва радостта си от настъпването на определена празничност в обредността. В желанието да отбележи периоди на съзряване, които трябва да сподели с колектива. Да покаже пътя на личностното съзряване, но да бъде и част от общността. Такъв празник е Лазаруването, който бе споменат като началото на дългия път на моминството. Това е един от най-красивите пролетни празници.

Момичето, макар и твърде малко, заявява готовността си да стане мома. В този празник на символното начало на моминството участват обикновено момичета, които са между пет и дванадесетгодишни. Те започват да се подготвят за празника още от великденските пости.

Подготовката се състои в изучаването на лазарските песни и игри. Целият набор от песни и обичаи е много сложен и на малките момичета е нужно време, за да го заучат. Но дори и в дългата подготовка има символика, защото колективът, семейството стават съпричастни на детското вълнение. Помагат според знанията и опита си.

Лазарките обличат костюми на невести, които вземат от омъжени жени. Преправят ги според размерите си и започват да се готвят за празника. Сутринта, на Лазаровден, тръгват най-малките. Те са като предвестник на другите, по-големите, които скоро наистина ще започнат да се момеят. Малките лазарки обикалят домовете, пеят. Трудът има се отплаща богато - получават пари, яйца, други дребно подаръци, които домакините от всеки дом им дават.

На другия ден, след тях, тръгват големите лазарки. Тогава е Връбница. Големите лазарки имат символна роля, защото те изпълняват обреди. Влизането им във

всяка къща е свързано с много песни и наричания. Избират песните според дома, дали има малка рожба, или по-големи деца. Според богатството и гостоприемството на домакина. Затова и всеки от домакините се стреми да ги посрещне богато. За него е важно да получи чрез тях божията благодат и се чувства честит.

На този ден лазарките отиват на реката и пускат по вода венчета от върбови клонки. Гадаят коя от тях скоро ще се задоми. Девојката, чието венче отплава първо, се нарича кумица и до следващия Великден тя се ползва с особено уважение от колектива. Веднага след избирането ѝ лазарките я отвеждат тържествено и с обредни песни до дома ѝ, където продължават да пеят. Сяда се на богата трапеза. В знак на уважение лазарките ще говеят на кумицата, а на самия Великден като дарове ще и донесат яйца и обредни хлябове.

В цикличния календар един от най-големите празници е Еньовден. Това е най-големият празник на лятото. Слънцето се намира в най-високата си точка. Грее най-дълго и именно поради тази причина билките са най-лековити. Но дори и в този ден българинът не спира да мисли за това, че скоро ще дойде зимата. Според вярванията на този ден Еньо намята кожуха и отива за сняг. Вярва се, че който види слънцето при изгряването му, ще бъде щастлив през цялата година. На този ден се палят обредни огньове. Това е времето, когато се хвърлят чавги, огнени стрели. Обичаят е особено разпространен в района на Димитровград. Стрелите се палят и се хвърлят към дома на любимата.

Вечерта, преди Еньовден, всяка девојка си прави китка. От чешмите се носи така наречената „мълчана вода“ и се поставят в съд китките. Оставят се да пренощува под звездите. На другия ден от котлето се вади китката. Тази обредна роля се изпълнява от Еньова булка. Припяват се китките, като пожеланията са свързани с женитба.

Но българинът е човек, който акцентира на труда в своя празничен календар редом с надеждата за щастие. Един от празничните обреди, свързан с желанието за берекет, е зажънването. Когато Православната църква почита Светите апостоли Петър и Павел, тоест е Петровден, най-често се прави обичаят зажънване. Обредът се прави на този ден, защото хората вярват, че именно тогава ще предпази реколтата от пожар.

Всички тръгват от селото към полето. Най-напред с каручката си върви собственикът на нивата, в която ще се извърши този обред, а след него тръгват хората от селото. Млади момичета и невести пеят песни. Прави се водосвет и се освещава курбан за здраве. Нивата се ръси със светена вода, за да може житото да бъде много. Да се напълнят хамбарите и човекът да получи заслужена отплата за труда си. Прави се трапеза на нивата. Поставят се баници, хлябове, стомни със студена вода.

След първите три снопа жътварите се спират, за да бъдат благословени от стопанина на нивата. Първият сноп се изправя на изток, към слънцето. Вторият и третият се връзват на кръст и се правят наричания за благополучие. После обичаят завършва с хора.

Има много други празници, които показват приликите в мисленето и отбелязването на определени обреди и обичаи, на спазването на определена символика.

На 29 август се отбелязва рождението на Мохамед. Празникът Мевлид се свързва с рождените дни с дъщерята на пророка Фатима и с нейния съпруг Али. Сред мюсюлманите се поддържа традицията при помени на мъртви, които се навършват на 52-рия ден от смъртта, да се четат текстове от животоописанието на Мохамед, както и отделни части от Корана. Вари се месо с жито, с ориз, пие се шербет. Пеят се ритуални песни в джамията, посветени на всички покойници в селището. Коли се и курбан.

Пророкът Мохамед е застъпник за всички мюсюлмани в деня на страшния съд. Канят се гости, на които се дава питка, локум или пържени яйца. За мевлида има три особено характерни ястия: чорба с месо от курбана, като месото трябва да е предварително изпечено с ориз или булгур. Месо с картофи или боб. Десерт - ошав, сутлияш, жито или царевица.

В християнския църковен календар денят, в който се оказва уважение на мъртвите и се посещава гробището, се нарича Задушница. Задушниците са три на брой. Те са винаги в събота, тъй като това е денят на покойниците. Ходи се на гробището, като се раздава на онези, които са там и също почитат починалите си близки.

В събота срещу Архангеловден е Архангелова задушница. В събота срещу Петдесетница е Черешова задушница. В събота преди Великденския пост е третата. Гробовете се прикадяват с тамян, палят се свещи, отдава се почит на мъртвите, прелива се с вино или вода, оставят се цветя.

Ямур Дукас /Молба за дъжд/ е ден, в който ходжите извършват молба за дъжд, когато пролетта се случи суха и няма дъжд. Те обикалят върхове и реки и четат молитви. Хората хвърлят камъчета във водата и пръскат новородените деца. Жените

месят постни питки - от брашно, сол и вода, като израз на тъгата на човека от това, че няма вода. Прави се и царевичен хляб.

В по-ново време момичетата играят пеперуда, с молба за дъжд. На главата на едно момиче, която е отрупана със зеленина, завързват черна кърпа, като израз на човешката тъга, че няма вода. Момичето върви напред, а след него върви мома, която носи бяло менче и пръска с вода с китка от бръшлян или чемшир. Мюсюлманите колят и курбан с молитва за дъжд.

Християните изпълняват обичая Пеперуда с молба за дъжд. Играят момичета. Едно от тях, облечено само по риза с ръкави, отрупано със зеленина, босо, със здравец на главата и с други десетина момичета, ходи от къща на къща. Пеят песни с молба за дъжд, играят.

Стопанката полива пеперудата с вода и я дарява с яйца. Някъде ѝ дават и брашно. Домакинята често дава на девойките и по няколко различни зрънца с молба да продължават да пеят за дъжд, за да има реколта. Даряваното се носи в сито и щом пеперудата го вземе, го търкулва, за да падне на земята. Гадае се дали ще има дъжд по това как падат отделните зърна.

Често срещан в миналото е и курбанът от страна на християните. Те колят жертвено животно, като искат по този начин да умилостивят Бога и да получат благословията му, като им прати дъжд.

Турският празник Касъм е ден, в който започва зимния период, както Хъдърлез отбелязва началото на лятото. По Касъм се предрича какво ще е времето през следващата календарна година. Хората следят маркерите, защото те са изцяло зависят от времето, тъй като земеделието е основният им поминък.

Празникът на Свети Димитър Солунски се отбелязва още от пети век. Българите го приемат за свой закрилник. Димитровден слага края на лятната земеделска година. Отбелязва се едно шестмесечие, изпълнено с труд. На този ден свършват работата

пастирите и ратаите, които са били наети на Гергьовден. Спазаряват се работници за следващите шест месеца, до Гергьовден. При спазаряването на работника се дават пари, чифт дрехи и цървули. Българите вярват, че от брадата на Свети Димитър падат първите снежинки.

Според народното предание от този ден нататък започват така наречените „Миши празници“. Не се работи нищо от страна на жените. Не трябва да се прави така, че да се сърдят мишките, които ще проядат всичко, което е изработено през годината. Мъжете не гребат жито от хамбара, не ронят зърно. Замазват с кал праговете на къщите, хамбара, кошовете. Вярва се, че така се замазват очите на мишките и те няма да пакостят.

Двата празника - Касъм и Димитровден, макар да имат своите видими различия, са много близки. Въпреки че за българите от района на Димитровград настъпва края на лятната земеделска година, а за живеещите в района на Мерич той настъпва 40 дни след Касъм, е видно, че човекът се подготвя, за да завърши един земеделски цикъл, свързан с усилен труд.

Март Докузу или Илък Бахар е празник на който мюсюлманите отбелязват Първа пролет. Празникът отговаря на българския „40 мъченици“. Вярват, че 40 шиша или кола се забиват в земята този ден. Готви се ядене от коприва и пресен лук или от други растения, но всички трябва да са зелени. Събират се съчки и се запалват, като се прескачат за здраве. Опушват лицата си против болести и уроки.

Българският празник „40 мъченици“ е посветен на 40 войници мъченици, които изповядвали християнската вяра и загинали за нея. Докато служели във войската, войниците получили заповед да принесат жертва на езическите богове. Те не се съгласили и били изправени през военен съд, който им предлагал в продължение на три дни да изпълнят императорската заповед.

Като не ги склонил да направят това, съдът наредил да ги хвърлят във водите на леденото езеро, а край брега да има гореща баня. Войниците били голи, но въпреки това стояли в леденото езеро. Само един от тях не издържал и се затичал към брега, но когато отишъл там, паднал мъртъв на брега. Тогава един от стражите хвърлил дрехите

си и влязъл в езерото с думите: „И аз съм християнин и вярвам в Тебе! Приеми и мен да страдам за Твоето свято име!“

На другия ден - 9 март, едни изгорили на клада, други обезглавили. Хвърлили телата им в реката. На четиридесетия ден от смъртта им извадили костите от реката и ги погребали. Но хората усещали чудото, различни знамения, които настъпили в името на Христовата вяра.

Но българите и турците имат и много обичаи, които почитат живота и раждането. В българския и турския празничен календар се гадае пола на детето. Гадае се то по вида на бременната. Ако тя носи плода ниско и ако погрознее, ще роди момиче, което е откраднало от нейната красота. Ако коремът ѝ е остър и висок, а лицето ѝ стане по-хубаво, ще роди момче. Дори майката на жената, която ще ражда, не знае, че дъщеря ѝ е бременна. Това се пази в тайна с увереността, че така раждането ще е по-лесно.

В повечето случаи жената ражда извън къщата, в мазето, в плевника, на скрито място. При раждането присъстват само бабата, която ще бъде акушерка, и свекървата. Няма други. Свекървата пали кандило, когато раждането настъпи, и започва да се моли, а бабата поема изцяло грижите за родилката. Когато бебето се роди, пъпната връв се реже и се връзва с червен конец.

Щом детето се роди, започват множество обичаи, които са свързани с определени вярвания. Едно от тях е, че в къщата не трябва да отиват чужди хора, защото могат да урочасат детето. То не трябва да се изкарва навън до четиридесетия ден.

Но в същото време майката, която е уязвима, е нечиста, защото все още е лихуса и другите също трябва да се пазят от нея. Всяка от страните представлява потенциална опасност за другата и поради тази причина се предпазват една от друга.

Вярва се, че през тези четиридесет дни родилката не трябва да се занимава с домакинската работа. Тя ще остане в дома, но няма отговорности в него за този период. Задълженията ѝ са свързани с детето, което е родила. Трябва да се направи всичко възможно то да не урочаса. Дори самата майка е тази, която може да го урочаса в обичта си. Затова тя измива три пъти лицето му.

Приготвят се пити. Първата се прави в деня на самото раждане и е свързана с мисълта за здравето на родилката и бебето. Прави се и обредна трапеза, но тя е в много тесен семеен кръг. Човекът все още не иска да дава воля на радостта си, за да не предизвика злите митологични същества, които могат да урочасат родилката и бебето или да им напакостят по различен начин. Животът на новороденото е крехък и трябва да се пази.

В района на Димитровград Богородичната пита се меси в деня на раждането. Тя се прави за здраве на родилката и детето. На обредната трапеза се канят само членовете на семейството. Има много други обичаи. Детето се захранва символно. Осолява се. На третия ден се прави пита, която се прави от близки жени. Жената, която ще захрани детето, обикаля по къщите и кани на пита. Когато жените идват, те носят някакви съдове, които ще са необходими на родилката при отглеждането на бебето. Самата родилка не участва в отбелязването на този обред. Първото парче от питата се отнася при нея.

Детето все още не е кръстено и няма ангел, който да го пази, затова то трябва да бъде кръстено. В региона на Димитровград кумът се нарича калтата. Той трябва да бъде посетен и уведомен за пола на детето. Кумът трябва да избере име на новороденото. Почти винаги избира името на свекъра, ако е момче и името на свекървата, ако е момиче. До месец детето трябва да се кръсти. Но не са и малко случаите, когато кръщаването става до година. Калтата и калманата участват активно в кръщаването. С бебето, родителите и близките му те са свързани за цял живот.

Прохождането се отбелязва също с пита. Около детето се разпръскват различни инструменти и когато то тръгне, се гледа към кой инструмент отива. От него се гадае за това каква професия ще има.

Когато падне първият млечен зъб, се скрива под възглавницата. За него се дават пари. Казва се, че за този кокален зъб ще се получи по-хубав.

Обичаите и обредите, свързани с бременността, раждането и ранната детска възраст, разкриват редица нравствени, естетически и религиозни възгледи, отразяващи бита и духовността на хората. Много от тях са свързани с въвеждането на новия член в семейството, с неговата социализация.

При турците от Мерич жена, която няма деца, се нарича *kısır* (безплодна). Предродилният цикъл включва обичаи и обреди, които имат за обект бременната жена и са насочени към осигуряването на нормалното износване на нейния плод. Названията за бременната в изследвания район са почти еднотипни. При българите тя се нарича трудна. При турците са разпространени следните названия: *yüklü* (тежка), *hamilé* (която носи), *gebè* (променена), *hamilé gelin* (бременна булка).

Към средата на XX в. и при българите, и при турците навлиза терминът „бременна“. Явна е общата основа на тези термини, които фиксират външния вид на жената, без да го назовават пряко.

Общи са и нормите за поведение на бременната, наложени от традицията от двете страни на границата. Тяхното неспазване се смята като причина за увреждането на плода и преждевременно раждане или пък за раждането на дете с някакъв недостатък. Затова трябва много да се внимава и бременната е тази, която трябва да знае всичко, което ѝ е разрешено да прави, и всичко, което не ѝ е разрешено да прави, за да може да бъде спокойна, че ще роди здраво и жизнено дете.

Най-широко известни и еднакви са следните поведенчески норми и обредни забрани: бременната не трябва да сяда на прага на къщата, да прескача въже, точилка, пояса и дрехите на мъжа си, да гледа мъртвец, да яде риба, заек, охлюви. Вярва се, че качествата на тези животни могат да се пренесат и върху детето.

При турците се спазва забраната да не се подстригва косата на жената, за да не се скъси животът на детето. Може и трябва да яде от всичко, което поиска, за да не навреди на бебето. Според вярването бременната не доносва плода си, ако види, че някой яде нещо и не ѝ даде от него.

В региона на Мерич бременната носи различни амулети, които ще я предпазят от уроки или от други заплахи в хода на бременността. Универсално средство за нейното предпазване са и различните амулети, които са характерни за турците. Тя носи гривна със сини мъниста на ръката си. Ходи при ходжата и той написва на арабски върху хартия: *mâşallah, sāgi olsun* (Браво, здраво да е!). Тази хартия се завива в черна мушама и се носи на врата.

При раждащата жена в региона на Мерич е присъствала само бабата. Бабата развързва всичко по дрехите на родилката, разплитала плитките ѝ. При българите при

трудно раждане друсали в каруца родилката, за да роди. При турците огледалото се покривало с памучен плат, за да не гледа родилката.

Съществувало вярването, че когато бременната почувства родилни болки, трябва да потропва с крака, за да роди по-лесно. Много внимателно се следяло бабата да хване детето, за да не допре до земята. Това изискване, познато и в селата Добрич и Каснаково, се приема като предпазващо от нещастие.

И за християните, и за мюсюлманите трябва да се търси ново име на бебето, ако се окаже, че избраното е обременено под някаква форма. Идеята е името да не предизвиква злите същества, както и лошите хора. В миналото българите вярвали, че името предпазва. Казвали, че е добре роденото момиче да има грозно име, но да живее щастливо. Много жени са носили името Грозданка именно поради това.

За да не се урочаса бебето, се слага чесън, синя мъниста или червено конче. При турците на бебето се слага шапка. Но често има и синя мъниста, която да го предпазва. Едни и същи са вижданията относно закърмянето. Задължително майката трябва да му даде да суче за първи път от дясната си гърда. Не трябва да се дава да суче от друга жена, но когато това стане поради невъзможността на майката да го кърми, тази жена става негова млечна майка.

При българите когато бебето се роди, то трябва да бъде изкъпано от свекървата в малко корито. Тя е жената, която е отгледала деца и има нужния опит. Родилката е неопитна, освен това е и слаба. Тя трябва да гледа какво прави по-възрастната и да се учи. Пак свекървата е тази, която символно осолява бебето. Същият обичай осоляване има и при турците от Мериц.

Когато минат тези четиридесет дни, в които човекът трябва чинно да спазва това, което са правели дедите му, той вече може да бъде по-спокоен. Първата опасност за бебето и родилката е отминала. Но този символен период от тези четиридесет дни трябва да бъде отбелязан. При българите родилката, детето и свекървата отиват на църква. Свещеникът им чете.

При турците на този четиридесети ден жена счупва яйце в тенджерата. Четиридесет пъти пълни черупката с вода и я излива в тенджерата. Тази вода се оставя да ври. После свекървата измива с нея майката и детето.

При мюсюлманите името на детето избира свекърът. Ако е момче, ще носи името на свекъра, ако е момиче – името на свекървата. Носят детето в джамията. Ходжата изпълнява *namáz* (молитва). Той взема детето, застава с лице на юг, чете му молитвите и три пъти казва името на дясното му ухо.

Различията са свързани с обичаите за въвеждането на детето в родовата общност. Те произлизат от народопсихологията на човека от двете страни на границата.

Смъртта, женитбата, раждането са част от цикличността на живота в родовите общности. Българите и мюсюлманите отбелязват по сходен начин ритуализацията, но имат и своите различия.

Видими са приликите и по отношение на обичаите, свързани с приготвянето на храната, която в голямата си част има и символна функция. Храната и храненето представляват един от основните елементи на бита. Свързани са с разбиранията на човека и с това, че често чрез храната си пак показва принадлежност към вярата и към спазването на определена символика. Макар че българите и турците имат своя кухня, би могло да се говори за кухня на балканския регион.

Турската кухня съчетаваща в себе си ястия, характерни и за други региони, тя е особено разнообразна. Българската кухня взаймства през средата на осемнадесети век продукти като ориза, сусама и мака. Навлизат млечните продукти като всекидневна храна, безквасеният хляб, както и тютюнът и кафето. Българинът започва да консумира яхнии, капамии, кебапи, кюфтета, сладка, лютеници, сиропи, нещо, което е особено характерно за азиатската кухня, в частност - турската.

Различията са свързани с храните, които имат обреден характер или са отречени именно защото нямат такъв обреден характер и визуализират отрицанието. Българинът коли прасето или прасета на Коледа, боядисва яйца на Великден, прави козунаци. Турците на Курбан Байрам правят овнешко с ориз, тоест пилаф. Акцентират на сладкото на Шекер Байрам. Еднакво са застъпени сармите, туршиите, баниците, ошавът. Баклавата е една от любимите храни и на мюсюлманите, и на християните.

Човекът дава на другите храна, за да отбележи радостта или смирението си. Тя се раздава при раждане, при женитба, при смърт. Свързана е със символиката на многото празници. Излиза извън обичайното значение на храна и се превръща в дар за другите.

Кулинарната традиция на мюсюлманите в регионален план се различава по определени храни, което се дължи както на коренните традиции и природо-географските особености, така и в определена степен на заимстванията от общата национална кулинарна традиция, която включва широка гама от месни, рибни и млечни специалитети, тестени храни, разнообразие от зеленчуци, плодове и др.

Когато става въпрос за основни културни различия, свързани с храната, трябва да вземем предвид религиозните норми и хранителните навици при мюсюлманите. Едно от каноничните предписания е да не се употребява свинско месо. То е харам. За възбраната от консумация на свинята се споменава изрично в сурите: Ал-Бакара (Кравата), ает 173; Ал-Маида (Трапезата), ает 3-6 и Ал-Анам, ает 145. Алкохолът също е харам. По презумпция мюсюлманите са много чувствителни към храната и те се стремят към култово чиста или халал храна.

Традиционните ястия, които присъстват на обществената и семейната трапеза, са немалко: рибена (речна) чорба, джанкова чорба с лапад (лобода), тарана, бурания от лапад и коприва, сарми с ориз, мусака с патладжан (турска мусака), лучник, пържен боб, гювеч с риба, пълнен шаран, шаран на фурна върху зеле, печено агнешко с мащерка, прясол (пресол, разсол) с пържена риба и зеленчуци, лютика, имамбаялдъ, качамак, баклава, сладкиш от царевично брашно, халва и др.

Повечето от изброените специалитети са неотменима част от софрата на мюсюлманите. Някои от изброените по-горе ястия не са типични за мюсюлманската кухня, но са заимствани поради съвместното съжителство и културните влияния.

Културата на комшулука в ежедневието, обменът на обредна храна при религиозните празници, споделянето на значимите за индивида и семейството моменти, са изградили не толкова сложна система от взаимовръзки между общности. Те запазват своята относителна обособеност и наред с това са отворени към другите. Граничността придобива условен характер, а пространствата на общността се споделят от другите.

Всички обичаи биха могли да се класифицират в девет сфери:

1. Сватба
2. Раждане
3. Кръщение
4. Трудови
5. Религиозни
6. Свързани с природната цикличност
7. Именни дни
8. Смърт
9. Други

Четири от тях съвпадат над петдесет процента. Това са сватбата, раждането, трудовите, природната цикличност. При другите, кръщенето, религиозни, смърт има видима прилика, но те не надвишават петдесет процента като прилика. Има и такива като именните дни, при които няма прилика.

Българите имат имен ден, който по църковния календар е празник на някой светец. Празнуваният на този ден се нарича именик. Датата зависи от това на кого е кръстен човекът. Повече имена съвпадат всяка година - те са на една и съща дата. Малка част от църковните празници се преместват заедно с Великден.

Обичаят да се празнуват имените дни е свързан с деня на духовното раждане. Християните въвеждат практиката да се отбелязва паметта на светеца и всеки, който носи името му. Това е личностно събитие, но и събитие, което има национален отзвук за вярващия българин. Зимните месеци са времето, когато се отбелязват най-много имени дни. Това е нормално, имайки предвид, че тогава няма усилен земеделска работа.

Името заема важно място в общността, носи в себе си някаква символика. То в същото време се тълкува и като закрила, но и като пожелание за нещо хубаво. Вярва се, че детето взема качества от светеца, на когото е кръстено. Да бъде смело, да има много късмет в живота, да е устойчиво като камъка, да отстоява желанията си, да е свързано с красивото и доброто.

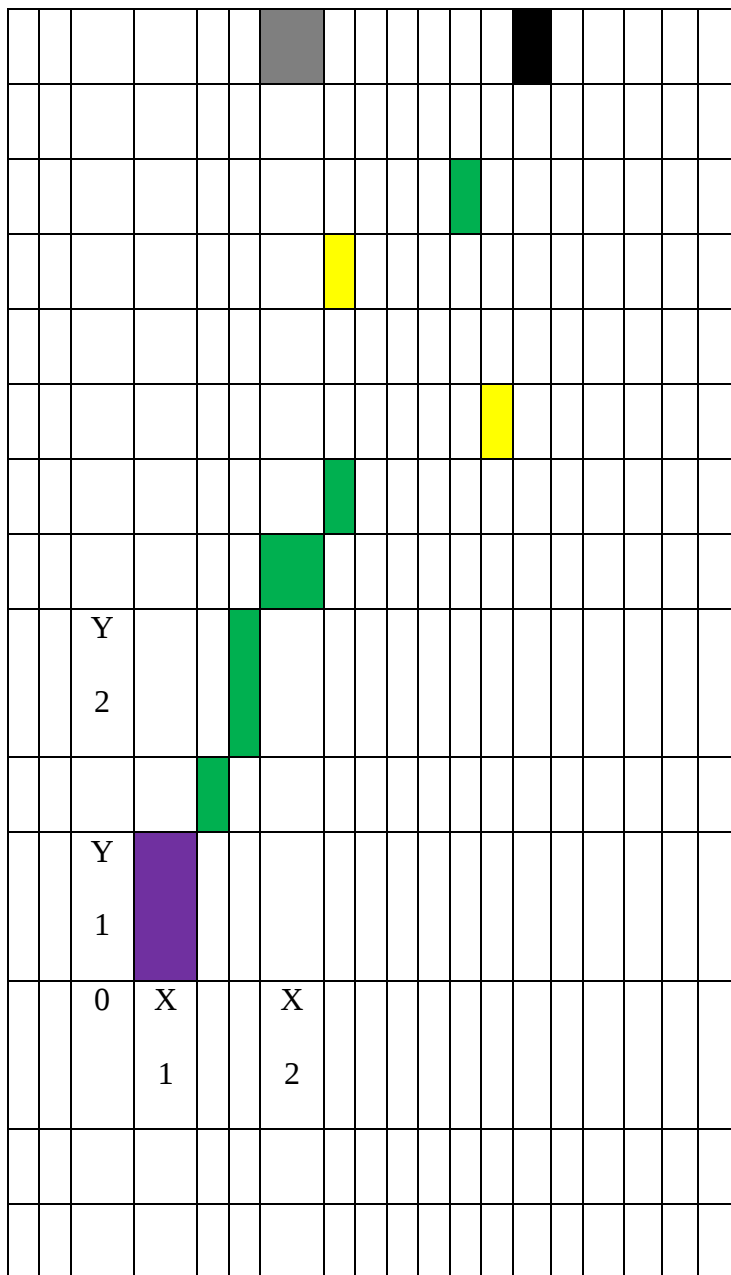
Изследването е само на базата на изнесените празници, обичаи и традиции. То засяга и националното отбелязване на празника, и локалното, характерно за региона на Димитровград и Мериц.

Изследвани са девет български и девет турски дяла на празници, традиции и обичаи, на които е акцентирано вниманието. Празниците, традициите и обичаите са подбрани случайно, за да може статистическата извадка да онагледява реалистично. Изследвани са взаимовръзката, приликата и разликата между тях.

В останалите два празника има прилики под 20%.

Виж приложение 1.

[illegible]

Приложение 1

3. След изследванията се получи следната таблица:

XI 1	2	3	4	5	6	7	8	9
NI 0.52	0.35	0.53	0.12	0.6	0.38	0.58	0.22	0.1

Проект „Съвместна мрежа за общи традиции и обичаи в трансграничната зона“, СВ005.1.23.033, е съфинансиран от Европейския съюз чрез Програмата ИНТЕРРЕГ-ИПП за ТГС България - Турция.

Отделните елементи вместо в стълбове можем да ги запишем и по редове, а именно:

XIYI	1	2	3	4	5	6	7	8	9
NI	0.52	0.35	0.53	0.12	0.6	0.38	0.58	0.22	0.1
XIYINI	0.52	0.7	1.59	0.48	0.3	3.28	4.06	1.76	0.9
XIYI-XIYI	-2.7	-1.7	-0.7	0.3	1.3	2.3	3.3	4.3	5.3
2 (XIYI-XIYI)	7.29	2.89	0.49	0.09	1.69	5.29	10.89	18.49	28.09
2 NI(XINI-XIYI)	3.79	1.01	0.26	0.01	1.01	2.01	6.32	4.07	2.81

Отделно намираме:

$$N = \sum NI = 0.52 + 0.35 + 0.53 + 0.12 + 0.6 + 0.38 + 0.58 + 0.22 + 0.1 = 3.4$$

Средната стойност:

$$XY = (1 \times 0.52 + 2 \times 0.35 + 3 \times 0.53 + 4 \times 0.12 + 5 \times 0.6 + 6 \times 0.38 + 7 \times 0.58 + 8 \times 0.22 + 9 \times 0.1) : (3 \times 4) = 3.7$$

4. За дисперсията получаваме

$$D(XY) = (3.79 + 1.01 + 0.26 + 0.01 + 1.01 + 2.01 + 6.32 + 4.07 + 2.81) : (3 \times 4) = 6.26$$

Средното отклонение на извадката е приблизително 2.5

Средната грешка е приблизително 1.35

Вариационният коефициент е 67.56

Показателят на точността е 36.49%

Регресионният анализ ще е по метода на най-малките квадрати. Правим отново таблица, като добавяме отново нови стълбове.

5. Ще намерим функцията на регресия

Брой измервания	XIYI	NI	2 XIYI	XIYINI
1	1	0.52	1	0.52
2	2	0.35	4	0.7
3	3	0.53	9	1.59
4	4	0.12	16	0.48
5	5	0.6	25	0.3
6	6	0.38	36	2.28
7	7	0.58	49	4.06
8	8	0.22	64	1.76
9	9	0.1	81	0.9
Сума	45	3.4	285	12.59

Търсим зависимост от вида $y = ax + b$ и се достига до системата

$$a \sum_{i=1}^9 xiyi + b \sum_{i=1}^y xiyi = \sum_{i=1}^u xiyini$$

$$a \sum_{i=1}^u xiyi + ub = \sum_{i=1}^u ui$$

$$a \cdot 285 + b \cdot 45 = 12,59$$

$$a \cdot 45 + 9b = 3,4$$

Решаваме системата

$$285a = 12,59 - 45b$$

$$a = (12,59 - 45b) : 285$$

$$45 \cdot (12,59 - 45b) : 285 + 9b = 3,4$$

$$45 \cdot (12,59 - 45b) + 9b \cdot 285 = 3,4 \cdot 285$$

$$566,55 - 2025b + 2565b = 965$$

$$540 b = 965 - 566,55$$

$$540 b = 398,45$$

$$b = 398,457 : 540 - \text{приблизително } 0,74$$

$$a = (12,59 - 45 \cdot 0,74) : 285 = (12,59 - 33,3) : 285 = - 20,71 : 285$$

$$a = - 0,073$$

$$xy = 0,073 \cdot u + 0,074$$

Чрез система на математически модели достигаме до $a = - 0,073$

$$xy = 0,073 \cdot u + 0,074$$

Приликите се основават на близкия бит на българите и турците. Богатството на обичаите се състои и в различното им отбелязване. Приликите и разликите могат да бъдат онагледени и чрез корелационен анализ. Целта на изследването се основава на факта, че то трябва да препоръча три обичая, които да бъдат възпроизведени от българска и турска страна, като обичаите онагледяват най-много приликите. Би могло да се изкаже твърдението, че много повече обичаи могат да бъдат онагледени.

Може би трябва да се изхожда от това и какъв отзвук има обредът или обичаят по отношение на своята празничност и какво място заема в живота на хората от двете страни на границата.

Поради тази причина и поради това, че българите и турците от двете страни на границата са хора, които са свързани със земеделието и животновъдството, е добре да се възпроизведат празници, които бележат началото и края на пролетно-лятната половина на годината, времето, когато за земеделеца и животновъда кипи усилен труд.

Добре е да се възпроизведат празниците Гергьовден и Хъдърлез, като символно начало на лятната половина на годината. Да се възпроизведат Димитровден и Касъм. Димитровден като край на лятната земеделска година, а Касъм и като маркер за това, че след четиридесет дни за мюсюлманите настъпва края на лятната календарна половина.

Третият празник, в който е видимо сходството, би могла да бъде сватбата. Има много прилики между начина, по който се отбелязва от християните и мюсюлманите. Но аргументът за сватбата е продиктуван и от факта за видимата празничност и за участието на голяма група от хора в едно такова събитие.

Разбира се, при възможност могат да бъдат възпроизведени и други празници и обичаи или такива биха могли да бъдат възпроизведени и на по-късен етап, изхождайки от презумцията, че проектът няма да завърши практически на датата, която е посочена за неговото финализиране, а ще се наложи като добра практика, която с течение на годините ще бъде надграждана заради културния обмен в региона. Това, че от двете страни на границата има много сходна култура, е богатство, с което хората трябва да бъдат запознати и с което да се гордеят.

"Настоящата публикация е създадена в рамките на Проект No CB005.1.23.033 „Съвместна мрежа за общите традиции и обичаи в трансграничната зона“, който се осъществява с финансовата подкрепа на Европейския съюз по Програма Интеррег - ИПП България - Турция 2014-2020. Отговорността за съдържанието на публикацията се носи от Народно читалище “Нов път 2011” и при никакви обстоятелства не може да се счита, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган."